

Nederlandsch Boschbouw-Tijdschrift

Oprichter Dr. J. R. Beversluis
Orgaan van de

Nederlandsche Boschbouwvereniging

13e Jaargang

No. 8

Augustus 1940

Oorspronkelijke Bijdragen

EEN OUD-VELUWSCH BOSCH

door

C. M. VAN 'T HOFF.

Als voorbeeld van een oud-Veluwsch bosch, van een der „dicke Hayrvlechten die dienden om het kale lichaam van de Velouw te bedecken en te vercierien”, zooals Slicht-ten-horst deze bosschen beschrijft, kan wellicht het best gekozen worden het alom in ons land sinds 855 reeds bekende en voor een ieder toegankelijke Staatsbezit: „Het Speulder- en Sprielderbosch” tusschen de dorpen Putten en Garderen.

Evenals alle oude Veluwsche bosschen, was ook dit complex van ruim 1560 ha in vroeger eeuwen het gemeenschappelijk bezit der naburige geërfden. Deze vormden zg. boschmaatschappen. De aandeelen daarin waren aanvanke-lijk gebonden aan de erven in de aangrenzende nabuurschap, doch reeds in de 17e eeuw werden zij onafhankelijk daar-van verhandeld.

Het bosch werd hoofdzakelijk gebezigd ter voorziening in de behoeften aan timmer- en brandhout der deelgerech-tigden. Onder leiding van een „holtrigter” werd telkenjare „holt- of maelspracke” gehouden, waarbij de zg. „deelin-gen” en de belangen van het bosch werden besproken. Mede werd dan „de bancke gespannen”, waarvoor alle vergrijpen werden berecht, die in het verstreken jaar plaats hadden gevonden. De plaats voor die samenkomsten was in het Speulderbosch onder de oude beuken nabij het „heilig huisken” op Drie (niet onwaarschijnlijk staat het tegenwoordige boschhuis te Drie op de plaats, waar eenmaal een heidensche godsvereering plaats vond) en in het Sprielderbosch in het Solse gat of in de nabijheid daarvan onder de zg. malebeuken, „die zoo aangenaam zijn ende lieflyck van reuck, insonderheit in de lententyt als de groene bla-deren eerst uitkomen ende de boomen beginnen te bloeyen, dat een mensch syn herte verheugt.”

Dergelijke vergaderingen duurden in den regel 3 dagen.

Volgens beschrijvingen munten zij uit door vroolijkheid en werden zij veelal tot ware feesten, waarbij ten minste 2 okshoofden wijn moesten worden verschonken en waarbij twisten ten slotte niet uitbleven. Dit beeld zal wel betrekking hebben op de vergaderingen te Drie, want over die in het Solse gat kwam de deelnemer meer onder de bekooring der omgeving, die als volgt wordt beschreven: „Plegtig is de stilte in de woudtempel. Indrukwekkend ligt daar in het midden van het hout een diepe, ovale kom. Langs de hellingen klimmen grijze beukestammen fier en krachtig omhoog. Slanke populieren verheffen hun zacht wiegelende top hoog in de lucht. Oude eiken breiden hun forsche takken er rondom uit.”

De hiervóór weergegeven eigendomsvorm van deze bosschen hield stand tot 1884, toen uit vrees voor verdeeling op grond van de in dat jaar tot stand gekomen Markenwet, de maalschappen werden omgezet in Naamlooze Vennootschappen, t.w. de N.V. „Speulderbosch”, die 64 en de N.V. „Sprielderbosch”, die 59 aandeelen telde.

Intusschen was in den loop der jaren ook de uiterst primitieve wijze van exploitatie dezer bosschen — feitelijk in hoofdzaak roofofbouw — gewijzigd. Bestonden beide bosschen aanvankelijk nagenoeg geheel uit opgaand loofhout van eik en beuk, waartusschen perceelen eikenhakhout voorkwamen, in latere jaren — nl. omstreeks 1880 — werd vooral in het Sprielderbosch een groot gedeelte van het opgaande loofhout geveld en het vrijkomende terrein aangelegd tot grovedennebosch. In het Speulderbosch waren zulke vellingen van veel bescheidener omvang; aldaar kwamen gemengde beplantingen van loof- en naaldhout er voor in de plaats met het doel, deze weder tot jong loofhoutbosch te laten opgroeien.

Dit groote verschil in behandeling van het Sprielderbosch, vergeleken met het Speulderbosch, vond zijn oorzaak in de omstandigheid, dat de aandeelhouders van eerstgenoemd complex hoofdzakelijk landbouwers waren, die in de eerste plaats opbrengsten van het bosch wenschten te verkrijgen; terwijl de gezamenlijke eigenaren van het Speulderbosch daarop minder den nadruk legden, doch veeleer het bosch tot het scheppen en behouden van een mooi jachtveld wilden bezigen.

Naast dit verschillend inzicht der eigenaren speelde hoogstwaarschijnlijk ook het onderscheid in vruchtbaarheid tusschen beide bosschen een rol. Alhoewel het geheele complex van Sprielder- en Speulderbosch uit praeglaciaal diluvium bestaat, dat later werd vervormd door het noordelijke landijs, biedt toch een groot gedeelte van het Speulderbosch betere groeiomstandigheden voor de onderscheidene houtsoorten dan het Sprielderbosch. Met name komen in eerstgenoemd bosch verschillende afdelingen voor, waar de

bodem uit meer of minder sterk leemhoudend zand bestaat. Behalve rondom het Solsche gat, ontbreekt dit in het Sprielderbosch geheel.

Toen in de jaren 1918/1919 beide complexen in eigendom overgingen aan den Staat der Nederlanden, was dan ook de oppervlakte zuiver grovedennebosch in het Oostelijk deel (het Speulderbosch) slechts gering, vergeleken bij die in het Sprielderbosch. Het is van belang, dat verreweg de grootste oppervlakte grovedennenbosch, die toen in het Speulderbosch aanwezig was, op geheel andere wijze was aangelegd dan die in het Sprielderbosch. Werd in eerstgenoemd terrein nagenoeg geen grondbewerking toegepast, in het Sprielderbosch werd de grond plm. 70 cm diep gespit. Vervolgens werd de groveden, zoowel in het eene als in het andere gedeelte, door zaaing ingebracht.

Op dit verschil in aanleg moet de aandacht gevestigd worden, wijl de resultaten daarvan thans na plm. 50 jaar zeer duidelijk zichtbaar zijn. Op de ondiep bewerkte gronden in het Speulderbosch hebben deze dennebosschen zich zeer goed en krachtig ontwikkeld; er komen zeer vele rechte stammen van waarde voor, terwijl de opstanden gezond en goed gesloten zijn; in het Sprielderbosch daarentegen is de groei weliswaar ook voorspoedig geweest, doch in zeer vele vakken is de stand rijkelijk hol ten gevolge van vroeg ingetreden wortelrot. Dat de oorzaak daarvan voor een aanzienlijk deel moet worden gezocht in de diepere grondbewerking (welke in deze bankvrije gronden onnoodig was) en niet in de eerste plaats in de verschillende hoedanigheid van den grond, wordt bewezen door enkele perceelen groveden in het Sprielderbosch, die thans ook plm. 50 jaar oud zijn en nagenoeg zonder grondbewerking zijn aangelegd. De opstand is daar thans nog goed gesloten, terwijl er geen wortelrot voorkomt. Het beheer beoogt nu de daarvoor in aanmerking komende grovedennenbosschen zooveel doenlijk in loofhout of gemengd bosch om te zetten. Het loofhoutgebied van vroeger wordt aldus langzamerhand herwonnen.

Bezien wij, zoowel in het Sprielder- als in het Speulderbosch de nog aanwezige perceelen opgaand loofhout, dan trekt het de aandacht, dat daarin het aantal rechte stammen van waarde gering is. Dit is een gevolg van de oude roofbouwperiode, toen het gebruikelijk was, in hoofdzaak de beste boomen te vellen en de slechte te sparen. Mede is daardoor de eik over groote oppervlakten ingeperkt of verdwenen; deze heeft plaats moeten maken voor den hem overvleugelden beuk, die, ook door zijn groote groeiruimte, zijn kroon zeer breed heeft uitgespreid.

Aldus is het loofhoutbeeld ontstaan, zooals wij dat nu aantreffen, het z.g. boombosch met korte stammen en zeer groote kronen.

Nu ware het zeer wel mogelijk, een ruim gedeelte hiervan te vellen en te vervangen door rendabeler jonge cultures, doch dan zou het eigenaardige karakter van het bosch, dat de tegenwoordige eigenaar juist zorgvuldig wenscht te behouden, verloren gaan en tevens ernstig afbreuk worden gedaan aan het bijzondere natuurschoon, dat de loofhoutperceelen in zoo groote mate aan deze bosschen verleenen. Het bosch blijft dan ook geheel voldoen aan een oude beschrijving, die spreekt van „een seer aangenamen ende pleysierigen bosch“, van ongemeen groote schoonheid, welke nog verhoogd wordt door de geaccidenteerdheid van het terrein, waardoor op verschillende plaatsen schitterende vergezichten te genieten vallen. Ook deze dienen te worden gehandhaafd. Uit dien hoofde werden verschillende perceelen eikenhakhout niet in opgaand bosch omgezet. In zoverre de hervorming van eikenhakhout zonder eenige schade voor het natuurschoon plaats kan vinden, wordt gestreefd naar het verkrijgen van door hun gaardheid snel groeiende opstanden van lariks, douglas, abies grändis en dergelijke.

De waarde van het geheel als object van natuurschoon en als recreatiegebied voor honderden en nog eens honderden, die telkenjare deze bosschen komen bezoeken, wordt door het in praktijk brengen van deze grondbeginselen meer verhoogd dan indien hier een vorm van exploitatie werd toegepast, die uitsluitend op de eischen der oeconomie zou zijn gegrondvest. Ook mag niet uit het oog worden verloren, dat tallooze neringdoenden in verren omtrek aan dit bosch hun bestaan te danken hebben.

Daarom moet het zeer worden toegejuicht, dat de Speulder- en Sprielderbosschen door aankoop van Staatswege gered zijn voor den bijl van den houthakker.

Zoals in den aanvang is gezegd: de Speulder- en Sprielderbosschen vormen slechts één voorbeeld van een Oud-Veluwsch bosch; gelukkig zijn er zoo nog meer in dit met natuurschoon rijk gezegende gedeelte van ons land. Het is verheugend, dat de meeste in vaste of nagenoeg vaste handen zijn.

Ten slotte moge ik nog voor een ander type Oud-Veluwsch bosch (eveneens voormalig gemeenschappelijk bezit), dat ook in ruime mate in dit gewest voorkomt, de aandacht vragen, nl. voor de oude hakhoutbosschen van bijzonderen aard, zooals men die bv. vindt in de omgeving van Kootwijk, nl. het zg. Kootwijker Beneden- en Bovenbosch. Ook deze hebben een vermeldenswaardige beteekenis. Want zij vormen niet slechts schermen, die destijds zijn aangelegd op de grens der stuivende zanden ter bescherming van de achterliggende heidevelden, maar zij moeten mede worden aangemerkt als element van bijzonder natuurschoon, dat behouden moet blijven als kenmerkend voor een streek.

Zij, die de Veluwe kennen, weten dat deze hakhoutbosschen, die uit het hoog bijeengewaaide, opgestoven stuifzand schijnen te zijn ontsproten, in feite wortelen in den veel dieper gelegen heide grond, doch in den loop der jaren met de steeds hooger wordende overstuiving en instuiving zijn meegegroeid, totdat de „muur” de verstuiving tot staan bracht of totdat de zanden door bebossching blijvend werden vastgelegd. Er dient nog op te worden gewezen, dat, met name in het hier bedoelde terrein, vermoedelijk vroeger een uitgestrekt, al of niet aaneengesloten, opgaand eiken- of althans eikenhakhoutbosch aanwezig zal zijn geweest, getuige de vele restanten, die nu nog in den verren omtrek van die „muren” voorkomen en zulks niet slechts aan de zijde, waar de heide zich uitstrekt, doch eveneens tot op vrij grooten afstand van dien aaneengesloten wal in het stuifzand.
